

6^o Denique commodatarius repetere non potest impensas quas fecit ut re sibi commodata uteretur, v. g., pabulum quod equo dare debuit. *Art.* 1886.

De obligationibus commodantis.

1^o Commodans tenetur rem non repetere ante tempus præfixum, vel ante tempus necessarium ut ea commodatarius usi valeat. *Art.* 1888.

2^o Restituere debet omnes expensas extraordinarias, necessarias et urgentes quas in re conservanda commodatarius fecit. *Art.* 1890.

3^o Si res quædam habeat vitia nociva, et ea commodans non declaraverit, cuncta damna inde commodatario exsurgentia resarcire tenebitur. *Art.* 1891. Omnes illæ obligationes in jure naturali evidentiter sunt fundatæ.

CAPUT OCTAVUM.

DE MUTUO ET USURA.

Præsens caput in quatuor dividemus articulos; 1^{us} erit de mutuo generatim spectato; 2^{us} de lucro vi mutui percepto, seu de usura; 3^{us} de lucro occasione mutui percepto, seu de titulis propter quos aliquid supra sortem percipere liceat; 4^{us} de regulis in praxi circa hanc materiam sequendis.

ARTICULUS PRIMUS.

DE MUTUO GENERATIM SPECTATO.

Contractus ille est usuræ sedes, ut infra dicemus; sedulo igitur natura ejus investiganda est. Recte definitur: *Contractus quo rei primo usu consumptibilis dominium alteri per traditionem transfertur, cum obligatione rem similem in eadem specie et bonitate reddendi, post aliquod temporis spatium.*

Dicitur 1^o *rei primo usu consumptibilis*, ut panis, vini vel pecuniæ quæ, licet usu non pereat in se, perit tamen ei qui illam tradit alteri; in rebus vero quæ primo usu non consumuntur, mutuum proprie locum non habet, sed commodatum, aut alius contractus.

Dicitur 2^o *quo dominium alteri transfertur*; qui enim rem aliquam mutuo accipit, ea uti potest, alioquin merum esset depositum: at concipi non potest quod illa uti queat, si dominium ejus non habeat, siquidem res supponitur usu consumptibilis: ergo de natura mutui est dominium transferri. Ex eo præcise *Justinianus*, et post ipsum theologi et jurista, hunc contractum vocant mutuum, quasi ex meo tuum. Hinc quovis modo res mutuo data crescat, decrescat aut pereat, mutuuario crescit, decrescit aut perit.

Dicitur 3^o *per traditionem*; quia ille contractus est realis, et sola traditione perficitur.

Dicitur 4^o *cum obligatione rem similem in eadem specie reddendi*; si enim res traderetur absque ulla obligatione eam reddendi, esset donatio; si res similis non esset reddenda, sed una pro alia, v. g., vinum pro frumento, frumentum pro pecunia, permutatio esset vel venditio; si res eadem physice et in individuo reddi deberet, ut equus, domus, etc., commodatum vel locatio foret, non vero mutuum.

Res autem aliquando in eadem specie physica reddi debet, et aliquando in eadem specie morali eam reddere sufficit.

Pecunia in eadem specie morali reddi potest, si contrarium juste non fuerit stipulatum, id est, sufficit ut idem valor extrinsecus detur, sive moneta quæ tradita est creverit, sive non; si e contra decreverit, idem valor extrinsecus nihilominus reddi debet; nam ubi de pecunia nummaria agitur, magis valor extrinsecus attenditur quam entitas physica. Hoc etiam Codice statuitur, *art.* 1895.

Diximus *si contrarium juste non fuerit stipulatum*; nam mutuans sufficientes habere potest rationes exigendi ut eadem species physica sibi reddatur, v. g., aurum, quia illud facilius abscondet vel transferet; pariter, si speret fo-

re ut moneta quam tradit crescat, stipulari potest eandem sibi reddendam, modo tamen illam conservaturus fuisset; si enim illam conservare non debuisset, nullum jus ad augmentum haberet.

Res alia usu fungibiles in eadem specie physica, in eadem mensura eodemque numero vel pondere reddi debent, v. g., modius tritici pro modio tritici, duodecim ova pro duodecim ovis, una libra butyri pro una libra butyri, etc., sive pretium creverit sive decreverit, nam in iis rebus plus entitas physica attenditur quam valor earum extrinsecus. Si tamen dubium foret cujusnam valoris res illa futura esset tempore restitutionis, stipulari liceret ut redderetur secundum valorem quem habet tempore quo mutuo datur, sicque major vel minor quantitas redderetur prout pretium ejus crevisset vel decrevisset; nam mutuans jus habet ad valorem rei tempore quo eam tradit: stipulari ergo potest valorem istum sibi reddendum esse. Imo, etiamsi certus esset quod pretium decresceret, propter eandem rationem exigere posset, absque ulla injustitia, ut juxta præsentem valorem sibi redderetur, v. g., si modius tritici sex fr. valeat mense aprili quo illum dat mutuo, et certo cognoscat quatuor fr. tantum esse valiturum mense septembri quo reddi debet, stipulari potest quod modius cum dimidio sibi reddendus sit; nam solum se compensat, et lucrum ex mutuo non facit. Ita *Layman, Cabassut, Pontas, Collet, Billuart, etc.*

At nullum incrementum exigere posset, si triticum usque ad mensem septembrem certo conservaturus esset; nam lucrum ex mutuo perciperet, quod prohibitum est, ut infra dicemus. Si, e contra, triticum non servaturus, pretium ejus certo augendum prævideret, exigere non posset ut eadem quantitas sibi redderetur, siquidem tunc mutuum ipsi proficuum foret. Sic *Pontas, vº Usure, cas. 20, citans Sylvium, et, post utrumque, Billuart.*

Dicitur 5º in eadem bonitate; non sufficit enim ut res similis in eadem specie reddatur; mutuans debet esse indemnis et tantum accipere quantum dedit: atqui tantum non acciperet quantum dedit, si res similis in eadem bo-

nitate non redderetur, si, v. g., vinum commune pro vino generoso retribueretur.

Dicitur denique 6º post aliquod temporis spatium. Hinc mutuum differt a cambio in quo aurum, v. g., pro argento hic et nunc datur; differt etiam a precario, in quo res fungibilis ad mentem concedentis tribuitur, et reddi debet statim ac repetitur.

In mutuo autem, vel tempus ad illud reddendum fuit præfixum, vel non: si tempus fuit præfixum, mutuans illud ante hoc tempus repetere non potest, nisi ob extraordinariam causam, prout de commodato diximus: unde si ante hoc tempus mutuum absque causa sufficienti repetat, damna inde secutura reparare tenebitur. Pariter, si tempore dicto, mutuarius mutuum non reddat, damna inde ventura resarciendi obligationem incurrit. Si autem tempus non fuerit statutum, mutuans rem suam exigere non potest ante elapsum temporis spatium moraliter requisitum ad obtinendum finem propter quem res fuit postulata: at, elapso rationabili isto temporis spatio, mutuarius rem ad mutuantis beneplacitum reddere tenetur. Ita omnes pro diversis casibus.

Quæritur an mutuum sit de præcepto.

Notandum est quadruplicem institui posse classes inter personas quæ mutuum petunt: aliæ enim sunt divites et mutuum ad opes augendas postulant; aliæ quamvis sint divites, vere tamen hic et nunc mutuo indigent, v. g., ad litem terminandam, ut in damno repente adveniendi impares suis obligationibus non reperiantur; aliæ sunt pauperes, sed fundatam spem habent bona deinde obtinendi hæreditate, v. g., vel industria; aliæ denique sunt ita pauperes ut rationabiliter judicare non liceat eas habituras esse postea unde solvere queant.

His notatis, R. 1º. Mutuum non est de præcepto respectu divitum qui ad opes augendas illud postulant; in nulla enim necessitate constituuntur: ergo nulla est obligatio justitiæ, nec etiam charitatis, illis subveniendi. Ita *Collat. Paris., t. 1.*

R. 2º. Stricta existit obligatio charitatis mutuum ex

superfluo dandi divitibus, qui propter aliquam circumstantiam illo nunc vere indigent; nam præceptum charitatis erga omnes homines etiam divites nos obstringit, et exigit ut hoc illis libenter præstemus quod in pari circumstantia nobis præstari rationabiliter vellemus: at certe rationabiliter in tali necessitate vellemus alterum nobis succurrere per mutuum quod absque sui incommodo nobis præstare posset: ergo. *Sic omnes theologi*, et pro hac responsione innumera afferri possent Scripturæ sacræ et SS. Patrum testimonia.

R. 3°. Strictissima existit obligatio charitatis mutuum præstandi pauperibus qui deinde bona sunt habituri; adest quippe obligatio necessitatem patientibus per eleemosynam vel per mutuum subveniendi; sed eleemosynam illis largiri non necesse est, siquidem bona habituri supponuntur; requiritur ergo et sufficit ut per mutuum illis subveniatur, non solum ex superfluo, sed aliquando ex iis etiam quæ plus minusve sunt necessaria, secundum speciales circumstantias. Hoc sensu ab omnibus intelliguntur textus Scripturæ et Patrum circa obligationem mutuum dandi.

R. 4°. Quoad alios pauperes, qui nec bona habent nec habituri sunt, modo stricta, modo strictissima existit obligatio per eleemosynam illis subveniendi: at nulla est obligatio mutuum eis præstandi. Quinimo existit potius obligatio mutuum non dandi; nam, ex hypothesi, probabilius nunquam habebunt unde solvere queant: crudeliter ergo imponeretur illis obligatio id reddendi quod minime reddere possent. Unde risu vel indignatione potius quam laude dignus haberetur ille qui, eleemosynam mendicanti impertiendo, intolerabile onus illi imponeret idem postea restituendi. Ita P. de Gasquet, t. 2.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE LUCRO VI MUTUI PERCEPTO, SEU DE USURA.

Usura, ab *utendo* sic dicta, idem significat ac usus, sive bonus, sive malus; in bonam igitur et in malam partem

æqualiter sumi potest. Sed mos prævaluit ut in malam partem semper sumeretur. Vocatur a Græcis *τοζε*; quasi per antiphrasim, quia illius ope pecunia, licet de se sterilis, fetum producit; unde a Latinis *fenus* dicitur. Ab Hæbræis appellatur *בשר* quod idem significat ac morsus, quia mordet et quasi devorat substantiam illorum qui eam solvunt.

Usura autem recte definitur: *Lucrum ex mutuo immediate seu vi mutui proveniens.*

1° Dicitur *lucrum*, sive magnum, sive parvum, vel etiam minimum. Nomine *lucri* non intelligitur tantum pecunia, sed quidquid pretio æstimabile est, ut vinum, triticum, vel onus aliquod mutuuario impositum, v. g., talem frequentandi officinam, tale obsequium præstandi. Contra vero; quod non est pretio æstimabile, vel quod aliunde est debitum, objectum usuræ esse non potest, quia non est *lucrum*. Hinc qui mutuum dat alteri ut amicitiam illius obtineat, ut iste debitum solvat, depositum reddat, ab injusta vexatione cesset, etc., usuræ non fit reus; quia nullum proprie dictum percipit *lucrum*. Item si exigeret a sacerdote, mutuum illi præstando, ut missas celebraret, non usura tunc esset, sed *simonia*; missæ quippe non sunt pretio æstimabiles, nec reputari possunt *lucrum*.

Dicitur 2° *ex mutuo*; usura enim, ut ab omnibus intelligitur, in solo mutuo sedem habet: unde si in aliis contractibus aliqua sit injustitia, non appellatur usura, nisi revera ibi existat mutuum saltem implicitum, ut v. g., si in venditione *lucrum* percipiatur, præcise ob dilationem solutionis; hæc enim solutionis dilatio mutuo æquivalet.

Dicitur 3° *ex mutuo immediate seu vi mutui proveniens*; omnes enim fatentur *lucrum*, licet occasione mutui percipiatur, usuram vocari non debere, si ex mutuo et vi solius mutui non proveniat. Hinc quod titulo gratuito donatur, quod in compensationem damni emergentis vel *lucri* cessantis solvitur, non est usura, quia ex mutuo immediate non provenit.

Usura potest esse *explicita seu formalis, implicita et palliata*. Est *explicita seu formalis* quando expressa fit

conventio de illa solvenda. Est verò implicita cum mutuans nullum stipulatur lucrum, sed aliunde sufficienter manifestat se quoddam ex mutuo expectare beneficium, dicendo, v. g., se indigere ut pecunia sua aliquid sibi producat; si fingatur lucrum e contractu a mutuo diverso oriri, usura dicitur palliata.

Usura potest adhuc esse *realis, mentalis et mere mentalis*. Est realis, quando ex aliquo pacto sive explicito sive implicito percipitur; est mentalis, quando ex mutuo desideratur, intenditur, speratur ut aliquid debitum et percipitur; est mere mentalis, quando sic intenta et sperata de facto non percipitur.

Distinguitur insuper *usura sortis et usura usuræ*. Usura sortis est illa de qua jam locuti sumus, scilicet, lucrum quod ex sorte mutuo data percipitur; usura usuræ est lucrum quod ex lucro antecedenter debito et non soluto percipitur.

Nostra hæc usuræ definitio evidentissimum habet fundamentum in Scriptura et in toto traditionis decursu: nam id omne et solum ubique appellatur usura, *quod in mutuo sorti accedit, quod sortem excedit, quod est amplius, quod est superabundans*, ut in testimoniis quæ brevi allatur sumus unusquisque videre poterit: at nostra definitio id omne et solum comprehendit quod mutuo sorti accedit, sortem excedit, quod est amplius vel superabundans: ergo est accurata. Neque dici potest textus allatos nimis probare, et etiam titulos extrinsecos excludere; in propositione generali non veniunt quæ jure vel per se excipiuntur, et sic, quando prohibetur percipere quidquid sortem excedit, hoc non intelligendum est de auctario compensatorio quod per se excipitur.

His præmissis, in duplici sectione videbimus 1° an usura sit licita; 2° quænam consecraria ex prohibitione usuræ defluant, seu an et quomodo ratione usuræ sit restituendum.

SECTIO PRIMÆ. — An usura sit licita.

Circa hanc quæstionem variæ prodierunt opiniones.

1° est Judæorum qui lege Moysis, Deut. xxiii, 19, in-

nixi, crediderunt, et etiam nunc credunt omnem usuram, sive a divitibus, sive a pauperibus exigatur, licitam esse erga extraneos, id est, erga omnes qui non sunt Judæi.

2° est Græcorum schismaticorum qui, posthabita Patrum Orientalis ecclesiæ auctoritate, docent omnem usuram esse licitam et societati utilem: nituntur quibusdam legibus Imperatorum qui usuras pluries toleraverunt.

3° est Pseudoreformatorum qui post laxitatem in doctrina toties ecclesiæ Romanæ exprobatam, usuram alii aliis rationibus comprobaverunt. Dux eorum fuit *Calvinus* qui in Commentario in cap. xviii Ezechielis, aperte docet usuram esse licitam, modo 1° a pauperibus non exigatur; 2° ut quæ a divitibus exigatur non sit nimia, sed moderata. Eandem omnino opinionem amplexus est *du Moulin* in Tractatu de Usura. Illi quoque fere subscripsit *Saumaise*, docuit enim omnem usuram per se licitam esse et honestam tanquam pecuniæ locatæ pretium. Sic pariter nunc communiter sentiunt Lutherani contra ipsum Lutherum et priores ejus asseclas, ut sunt *Bucer, Melancthon, Brennius, Chemnitius*, etc. Vide *Concinam*, l. 3, cap. 6, n. 2.

4° est hæc hæreticorum doctrina quam nonnulli fere admiserunt catholici, qui duplex etiam mutui genus distinguunt, unum videlicet quo res in consumptionem datur, ut fieri solet respectu pauperum vel etiam divitum qui nunc mutuo indigent, et alterum quo res vel pecunia ad negotiationem traditur, et vocant illud *prêt de commerce*. In priori casu id omne usuram esse dicunt quod ultra sortem exigatur: in posteriori vero nullam esse usuram contendunt, si quid moderatum supra sortem exigatur. Sic *Meignot*, in suo opere dicto: *La pratique des billets*, 4 vol. in-12.

5°. Eandem sententiam fortiter tenuerunt Jansenistæ in Bataviam profugi, et præsertim in opere cui titulus: *Défense des contrats de rente rachetables des deux côtés*. In primis docuerunt 1° usuram jure naturali non esse prohibitam; 2° lege divina prohiberi tantum respectu pauperum vel indigentium qui rem consumunt, sed non respectu divitum qui ope commercii aliquid pecuniæ æqui-

valens acquirunt; 3^o doctrinam istam totius fuisse Ecclesiæ per duodecim priora sæcula, illamque scholasticos sex abhinc circiter sæculis, duce *Scoto*, temere et imperite obnubilatam impugnasse. Sic etiam habet alter anonymus in opere inscripto: *La Théorie du Prêt*, 1 vol. in-12. Idem pariter admittunt, licet timide et velut titubantes, nonnulli recentiores catholici, inter quos *Bergier* in Dictionario suo theologico, v^o *Usure*, et auctor operis ex mandato archiepiscopi Salisburgiensis (*Salzbourg*) compositi, et in idioma gallicum sub hoc nomine traducti: *Exposition de la Morale chrétienne*, t. 2, pag. 155, seu § 114. Hæc duo opera recenter fuerunt emendata.

Alii celebres auctores, ut *D. de la Forêt*, parochus Lugdunensis, in opere: *Traité de l'Usure et de l'Intérêt*, edito an. 1769 et 1776, et, recentius, cardinalis *de la Luzerne*, in opere dicto: *Dissertation sur le Prêt de commerce*, anni 1823, 5 vol. in-8^o, et *Mastrofini*, clericus Romanus, in opere cui titulus: *Discussion sur l'Usure*, 1 vol. in-8^o, anno 1830, Romæ impresso, a duobus S. Officii consultoribus valde laudato, in linguam nostram super 4^a editione Italiana anno 1824 converso, fortiter contendunt lucrum ex mutuo divitibus præstito proveniens non esse prohibitum.

6^o. Generaliter catholici contendunt omne lucrum ex mutuo vi mutui perceptum, sive magnum, sive parvum, sive a paupere exigatur, sive a divite, usurarium esse et illicitum.

Priusquam hac de re discussionem aggrediamur, quasdam opus est præmittere notiones, ad quæstionem magis enucleandam et punctum difficultatis accuratius determinandum necessarias.

1^o Certum est mutuatarium ex plena liberalitate aliquid supra sortem mutuanti donare posse, et tunc mutantem non peccare hunc excessum acceptando, modo illum non exegerit, nec ut debitum speraverit.

2^o Certum est mutantem aliquid licite supra sortem exigere posse, si mutuum præstando aliquod patiatur detrimentum, ut infra probaturi sumus.

Tota igitur quæstio est an qui mutuum sine illo incommodo alteri præstat, aliquid vi mutui exigere possit.

Qui affirmant, ad principia juris naturalis confugiunt, et omnia Scripturæ ac Patrum testimonia quæ sibi opponuntur, vel postponunt, vel ope solius rationis explicare nituntur; multi autem eos refellere volentes, ab ejusdem legis naturalis principiis incipiunt et ipsi, sicque interminabilis controversia instituitur; nam graves utrinque afferuntur rationes, præsertim ubi agitur de mutuo divitibus et negotiatoribus illo non indigentibus præstito. At breviori simul et lucidiori methodo præsens disputatio terminari posse nobis videtur: quamvis enim facile non concipiatur omne lucrum ex mutuo perceptum esse injustum, ita nihilominus habendum est, si existat lex divina quæ illud prohibeat ut injustum.

Enim vero, si quis bene natus in simplicitate et bona fide, a legisperito quæreret an talem contractum inire liceat, et legisperitus ostenderet illi principem hujusmodi contractum prohibuisse, nonne statim concluderet ab illo esse abstinendum, etiamsi motiva hujus prohibitionis non comperiret? ergo a fortiori quilibet homo, et multo magis quisquis Christianus, statim concludere debet quodcumque lucrum ex mutuo perceptum illicitum esse et injustum, si existat lex divina quæ illud ut tale prohibeat, etiamsi motiva hujus legis non clare intelligeret.

His præmissis, sit

PROPOSITIO.

Omne lucrum ex mutuo immediate proveniens, seu vi mutui perceptum, est illicitum et injustum.

Prob. Tale est quippe, si existat lex divina quæ illud prohibeat ut injustum: atqui existit lex divina quæ omne lucrum ex mutuo immediate proveniens ut injustum prohibet; existentia enim legis divinæ repetitur ex Scriptura sacra, ex conciliis, ex sanctis Patribus, ex decisionibus summorum Pontificum et ex unanimi doctorum consensu: porro ex diversis his momentis constat existere legem

divinam quæ omne lucrum ex mutuo immediate proveniens, seu vi mutui perceptum, ut injustum prohibet.

PRIMO. *Argumentum ex Scriptura sacra.*

Exod. xxii, 25 : *Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum, non urgebis eum quasi exactor, nec usuris opprimes.*

Levit. xxv, 35 : *Si attenuatus fuerit frater tuus, et infirmus manu..... ne accipias usuras ab eo, nec amplius quam dedisti. Time Deum tuum, ut vivere possit frater tuus apud te. Pecuniam tuam non dabis ei ad usuram, et frugum superabundantiam non exiges.*

Deut. xxiii, 19 : *Non fenerabis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem, sed alieno. Fratri autem tuo absque usura id quo indiget commodabis, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere tuo.*

Unde sic argumentari licet : Ut ex his textibus propositio nostra demonstratur, tria sufficiunt, scilicet, 1° quod per usuram omne lucrum ex mutuo vi mutui perceptum intelligatur ; 2° quod omnibus prohibeatur Judæis et erga omnes Judæos, sive pauperes, sive divites ; 3° quod illa prohibitio abrogata non fuerit in Lege nova, et nunc pro omnibus saltem Christianis erga omnes homines existat : atqui tria hæc certa sunt :

1° In textibus præfatis nomine usuræ intelligitur omne lucrum ex mutuo vi mutui perceptum ; nam expresse dicitur, *nec amplius quam dedisti accipias : superabundantiam non exiges* : at etiamsi non excessivum, sed parvum et moderatum exigeretur lucrum, semper esset amplius quam datum est, et vera superabundantia : ergo. Ita omnes generatim Judæi et Christiani.

2° Lucrum istud omnibus prohibetur Judæis et erga omnes Judæos. 1° Omnibus ; lex quidem non distinguit inter populum et magistratus, inter pauperem et divitem, sacerdotes et laicos : ergo nec nos distinguere debemus. 2° Erga omnes, sive pauperes, sive divites, prohibetur ; nam prohibetur erga omnes fratres, *non fenerabis fratri*

tuo : hic autem nomine fratris quilibet intelligitur Judæus, pauper et dives ; frater enim opponitur alieno : non fenerabis fratri tuo, sed alieno, recte autem non opponeretur alieno si de omni Judæo non intelligeretur ; nullus namque Judæus, sive pauper, sive dives, per alienum unquam fuit designatus. Ergo.

Unde Philo judæus, in libro de Charitate, edit. Paris, an. 1640, p. 700, ait : « Vetat Moyses fratri fenerari ; » fratrem nominans non solum ex iisdem natum parentibus, verum etiam quemcumque civem tribulumve, » iniquum ducens e pecuniis fenus tanquam e pecoribus » fetus colligere atque percipere. »

S. Clemens Alexandrinus, in lib. 2 Strom., n. 18, sic habet : « De largitione et communicatione cum multa dici possint, sufficit hoc dicere, quod lex prohibet fratri » fenerari ; fratrem nominans non eum solum qui ex iisdem est natus parentibus, sed etiam qui fuerit ejusdem » tribus, ejusdem sententiæ, ejusdem verbi particeps, non » æquum censens ut ex pecuniis usuras colligamus. »

Sic explicat S. Ambrosius, in cap. xiv Tobie, et plures alii. Imo ipsi Judæi, nunc per orbem universum palabundi, licet quæstus cupidissimi et ut feneratores ubique notissimi, credunt tamen quæcumque usuram sibi esse prohibitam erga omnes fratres suos, seu Judæos, etiam divites et negotiatores : ergo prædictos textus alio sensu intelligere nefas est.

Mirum igitur quanta fiducia recentiores hæretici et nonnulli catholici affirmare audeant Moysen usuram erga pauperes tantum prohibuisse, quasi ipsius legem melius intelligant quam omnium sæculorum Judæi, et innumerati sancti Patres. Moyses equidem in Exodo et Levitico immanitatem usuræ præcipue intendisse videtur ; sed in Deuteronomio naturam et extensionem usuræ clarius determinat, illamque universim erga omnes Judæos absque ulla restrictione prohibet : *Non fenerabis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem.* Hic supponit, quod prius dixerat, scilicet usuram esse id omne quod sortem excedit, et declarat nec pecuniam, nec fru-

ges, nec alias res hujusmodi ad usuram dari posse. Addit autem: *Fratri tuo id quo indiget absque usura commodabit.* His ultimis innituntur verbis adversarii, ut contendant præsentem Deuteronomii legem usuram prohibentem, de pauperibus tantum intelligendam esse.

At præter omnes quas jam attulimus rationes, sic responderi potest: 1° Qui mutuum postulat, etiamsi aliunde dives existat, nihilominus aliquo sensu eo indiget; ille enim re aliqua indigere merito dicitur, qui illam non habet illaque caret: dives autem vel mercator qui mutuum quærit, pecuniam, v. g., petit, illam revera non habet, illa caret: ea ergo indiget. 2° Verba ista *id quo indiget*, in textu Hebraico non leguntur, nec in versione Septuaginta interpretum, nec illa reperit *Gaitte* in versione Syriaca, nec in Persica, nec in Arabica, nec in paraphrasi Chaldaica, nec in ulla alia quam legere aut consulere potuit, *Tract. de Usura et Fenore*, p. 311. Immerito igitur et absque ullo rationabili fundamento prohibitio usuræ propter hæc verba restringeretur: ergo 2° lucrum, ex mutuo vi mutui perceptum, omnibus et erga omnes Judæos prohibebatur.

3° Hæc prohibitio per novam legem non fuit abrogata; etenim lex nova abrogavit quidem omnia præcepta cæremonialia et judicialia, sed, ex omnium consensu, præcepta moralia non abrogavit; ea potius perfecit, supprimendo et reformando quidquid in illis erat imperfectum. v. g., divortium in matrimonio: at præceptum quo omnis usura prohibetur non erat cæremoniale, nec judiciale, sed morale; siquidem prohibet usuram ut quid in se malum, ut videre est in diversis Scripturæ locis in quibus de usura agitur: *Non opprimes eum: nec amplius accipias; superabundantiam non exiges.*

Præterea sic se habet Psalmista, in Ps. XIV: *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo?... qui ingreditur sine macula, et operatur justitiam, qui loquitur veritatem in corde suo, et non egit dolum in lingua sua, nec fecit proximo suo malum.... qui jurat proximo suo, et non decipit; qui pecuniam suam non dedit ad usuram, et munera super*

innotentem non accepit. David usuram reponit inter iniquitiam, mendacium, dolum aliaque hujusmodi crimina: ergo credit illam esse malam sicut alia quæ memorat facinora. Idem habetur, Ps. LIV, 12: *Et non defecit de plateis ejus usura et dolus*; Ps. LXXI, 14: *Ex usuris et iniquitate redimet animas eorum.*

Ezech. XVIII, 10, ita virum injustum describit: *Si genuerit (vir) filium latronem, effundentem sanguinem, uxorem proximi sui polluentem, egenum et pauperem contristantem, rapientem rapinas, pignus non reddentem, ad idola levantem oculos suos, abominationem facientem, ad usuram dantem et amplius accipientem: numquid vivet? Non vivet; cum universa hæc detestanda fecerit, morte morietur; sanguis ejus in ipso erit.* Ex illo textu patet 1° usuram in eo consistere, quod aliquid supra sortem accipiatur, *ad usuram dantem et amplius accipientem*; item dicitur, *ÿ. 8* ejusdem capituli et *ÿ. 17*, *usuram et superabundantiam non accepit*; 2° patet ex eodem textu usuram ut aliquid malum prohiberi; nam vocatur detestanda, et inter alia detestanda Propheta eam collocat: ergo præceptum quo prohibetur est morale, ac proinde lex nova illud non abrogare, sed potius perficere debuit.

Et vero, Christus mirandam doctrinam suam explicans, hæc dicit, Luc. VI, 34 et 35: *Et si mutuum dederitis his a quibus speratis recipere, quæ gratia est vobis? nam et peccatores peccatoribus fenerantur, ut recipiant æqualia. Verumtamen diligite inimicos vestros, benefacite et mutuum date, nihil inde sperantes.*

Unde sic: Christus loquebatur Judæis, qui omnes sciebant quæcumque usuram ipsis prohibitam esse, inter quos tamen multi tunc erant usurarii, ex quo Romani in Judæa publicam exercebant potestatem. Vetat autem ne mutuum præsent, sicut dare solent peccatores; peccatores enim mutuum dant peccatoribus ut recipiant saltem æqualia; id est ut simile beneficium in alia circumstantia sibi præstetur: at Christus expresse vetat ne aliquid ex mutuo speretur, ne quidem simile mutuum, vel, ut plures volunt, nec ipsa sors, quando ex præcepto charitatis necessitatem

patienti per mutuum subveniendum est; a fortiori vetat ne lucrum ex mutuo exigatur. Nonne enim cuncti auditores statim intelligere debuerunt Christum his verbis strictam jubere legis divinæ jam existentis observantiam? Sensus ille naturalis et obvius videtur. Sic passim sancti Patres, doctores et concilia præsentem intellexerunt textum, ut ex dicendis videbitur. « La tradition constante des » conciles, à commencer par les plus anciens, celle des » papes, des Pères, des interprètes et de l'Église romaine, » est d'interpréter ce verset comme prohibitif du profit » qu'on tire du prêt. » Bossuet, 2^e Inst. sur la version du Nouveau Testament de Trévoux, tom. 4, page 544, édition de Versailles. Ergo nedum Christus abrogaverit præceptum quo usura in veteri Lege prohibebatur, illud e contra stabilivit, confirmavit atque perfecit; non venit enim solvere legem, sed illam adimplere et perficere: præceptum charitatis perfecit, jubendo ut ipsi diligerentur inimici; præceptum indissolubilitatis matrimonii et unitatis uxoris, prohibendo libellum repudiï et polygamiam; ita perfecit etiam præceptum omnem usuram prohibens, efficiens scilicet ut cunctos Christianos erga omnes homines obstringeret: nam lex Evangelica omnes saltem Christianos obligat; quicumque homines ut proximi et fratres nostri nunc habendi sunt: ergo denique præceptum quo omne lucrum ex mutuo perceptum prohibetur, per legem novam non fuit abrogatum; aliunde, etc. Ergo.

Dices: Ex textu Deuteronomii jam citato, Deus permisit Hebræis ut ab alieno usuram exigere possent: ergo usura non est in se mala.

R. Nego consequ. Nam 1^o dici potest Deum eo sensu permisisse Hebræis usuram ab alieno exigere, quo eisdem permiserat ut vasa Ægyptiorum auferrent; in ea autem hypothesi, usura, quamvis in se mala, erat licita; malitia usuræ in eo enim consistit, quod aliquid ex mutuo absque titulo exigatur: sed, posita Dei permissione, quod propter mutuum postulatur, sine titulo non exigitur, siquidem Deus, ut pote supremus honorum omnium dominus, sua auctoritate transfert dominium incrementi quod percipi-

tur. Ergo. 2^o Dici potest hanc facultatem a Deo Hebræis concessam, usuras scilicet ab alienis exigendi, eas tantum respexisse gentes quas exterminare debebant: porro si illas exterminare deberent, pari jure eas exspoliare poterant. Ita S. Ambrosius in cap. xv Tob. « Quis erat, inquit, tunc » alienigena nisi Amalec, nisi Amorrhæus, nisi hostis? Ibi » usuram exige cui merito nocere desideras... Ergo ubi » jus belli, ibi jus etiam usuræ. » Ipsimet hæretici fatentur Judæos per hanc concessionem jus non habuisse exigendi usuras ab aliis extraneis. 3^o Dici potest, cum S. Th. 2 2, q. 78, art. 1 ad 2^{am}, Hebræis non fuisse permissum usuras ab extraneis exigere, sed toleratum tanquam minus malum, propter duritiam cordis eorum, sicut repudium uxorum erat toleratum. Ergo.

SECUNDO. — Argumentum ex conciliis.

Concilium Eliberitanum (d'Eluire), anno 305 celebratum, sic habet, can. 2: « Si quis clericorum detectus fuerit usuras accipere, placuit degradari et abstinere; si quis etiam laicus accepisse probetur usuras, et promissit » correptus se jam cessaturum, nec ulterius exacturum, » placet etiam ei veniam tribui. Si vero in ea iniquitate » duraverit, ab Ecclesia sciat se esse projiciendum. » Labbe, t. 1. Ecclesia in hoc canone supponit usuram esse illicitam, et eam sub gravissimis penis prohibet non solum clericis, sed etiam laicis: at usura simpliciter, et absque distinctione de omni lucro ex mutuo proveniente intelligenda est, ut patet tum ex textibus Scripturæ jam allatis, tum ex multis conciliorum et Patrum testimoniis mox referendis: ergo.

Concil. Nicænum I generale, an. 325, can. 17: « Quo- » niam multi sub regula constituti, id est clerici, avari- » tiam et turpia lucra sectantur, oblitique divinæ Scrip- » turæ dicentis, qui pecuniam suam non dedit ad usuram, » mutuum dantes, centesimas exigunt, juste censuit sancta » et magna synodus, ut si quis inventus fuerit post hanc » definitionem usuras accipiens... dejiciatur a clero et

» alienus existat a regula. » *Labbe*, t. 2. Unde sic : Concilium graves decernendo pœnas contra clericos usurarios, declarat eos oblivisci præceptum divinum usuram prohibens : manifestum est autem præceptum divinum non ad solos respicere clericos : ergo, licet concilium usuram illis tantummodo interdiceret, non magis inferri potest, illam laicis non esse prohibitam quam, ex eo quod plurima concilia gravissimas decernant pœnas contra clericos concubinarios, concludi potest concubinatum laicis esse permissum, Ergo.

In concilio Carthaginiensi I, circa annum 348, can. 13, cum Abundantius, episcopus Adrumetinus, repræsenteret usuram in concilio provinciæ suæ clericis fuisse interdictam et postularet ut decretum istud a concilio generali Africano confirmaretur, tunc Gratus, Carthaginensis episcopus et concilii præses, dixit : « De quibus apertissime » divina Scriptura sanxit, non differenda sententia est, » sed potius exsequenda ; proinde quod in laicis reprehenditur, id multo magis in clericis oportet prædamnari. » Universi dixerunt : « Nemo contra Prophetas, nemo contra Evangelia fecit sine periculo. » *Labbe*, t. 2.

Concilium Agathense, an. 506 : « Usura est ubi amplius requiritur quam datur, v. g., si dederis solidos » decem, et amplius quæsieris, vel dederis frumenti modium, unum et super aliquid exegeris. » *Labbe*, t. 4.

In concilio Lateranensi V, sess. 10, Leo X, Pontifex maximus, sic se exprimit : « Sacro approbante concilio, » Dominus noster, Evangelista attestante, aperte nos præcepto astrinxit ne ex dato mutuo quidquam ultra sortem sperare debeamus. » *Labbe*, t. 14. Tria hæc concilia sunt ita clara ut nulla interpretatione indigeant, probantque quid sit usura, et quo sensu intelligendi sint Scripturæ textus, præsertim Luc. vi.

Concilium Viennense, sub Clemente V celebratum, sic in clementina unica de Usuris, l. 5, Clem. cap. 1. pronuntiat : « Si quis in hunc errorem incidit, ut pertinaciter » affirmare præsumat exercere usuras non esse peccatum, » decernimus illum velut hæreticum esse puniendum. »

Verum ut hæreticus non esset puniendus si non existeret lex divina usuram prohibens ; concilium autem non distinguit inter pauperes et divites ; de usura in genere loquitur, et sine dubio, prout a Scriptura, Patribus et aliis conciliis definita est : porro usura, sic generaliter intellecta, est quidquid sortem excedit, ut pluries jam ostendimus : ergo.

Hinc theologi concludunt propositionem nostram esse saltem fidei proximam. Illustrissimus *Bossuet* sine tergiversatione affirmat illam esse de fide, *Traité de l'usure*, prop. 5.

TERTIO. — *Argumentum ex sanctis Patribus.*

Quosdam tantum inter fere omnes seligemus. *Tertullianus*, lib. 4 contra Marcionem, in toto libri hujus decursu probare intendit Evangelium cum Veteri Testamento perfecte congruere, et ibi verba cap. vi S. Lucæ, *Et si mutuum dederitis*, etc., explicat ; cap. 25, alias 17, sic ait : « Hic nunc de fenore cum interponit : *Et si feneraveritis* » a quibus speratis vos accepturos, quæ gratia est vobis ? » Percurre sequentia Ezechielis de eodem viro justo : *Pecuniam*, inquit, suam fenore non dedit, et quod abundaverit non sumet, fenoris scilicet redundantiam, quod est usura. Prius igitur fuit ut fructum fenoris eradicaret, quo facilius assuefaceret hominem ipsi quoque fenori, si forte, perdendo. »

Ex illo textu patet 1º usuram esse sortis superabundantiam ; 2º legem divinam eam prohibere ; 3º hanc legem magis et perfectius in nova Lege quam in veteri existere.

Lactantius, lib. 6, Inst. div. c. 18 : « Pecuniæ, si quam » crediderit, non accipiat usuram ; plus autem accipere » quam dederit, injustum est. »

S. Basilii, in Ps. xiv : « Ezechiel id in maximis malis recenset, si fenus et quidpiam ultra sortem accipiatur. »

S. Ambrosius, in cap. xiv lib. Tobix, ait : « Plerique » refugientes præcepta legis, cum dederint pecuniam ne-